

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAP.

66. szám.

Hetedik évi folyamata.

Novemb. 16. 1848.

A' nevelési ministerium teendői.

Fölső ipariskolák.

(Folytatás. Lásd 60. sz.)

Mér- és természettudományok.

37. §. Mértan.

A' mértan itt nem csak úgy jön elő, mint a' nyelvtan után alakilag is legképezőbb tudomány: hanem mint a' melly tartalmaz és életiránynyal tartozik a' lelket fejteni, a' mennyiben minden iparágak a' mértan körében mozognak. És épen ezért az első két év inkább előkészítő legyen a' több évekre, különösen a' mértan helyes vagy mindig elemező és származási (genetica) tanmódsszere használtassék; mert bár a' mértan tanmódsszerének Pestalozzi óta két nagy osztálya van, ugymint: a' sweizi-pestalozziféle, hova Smid, Jobler és mások tartoznak, és a' porosz-pestalozziiskola, mellynek vezérei Harnisch és Diesterwég, 's ezen nagy osztályoknak ismét különböző módosulásait különböztethetni meg: még is a' mértan tanításának azon sikertelensége, — mit főleg honunkban tapasztalunk, hol húsztövevény közt legfőleg négy mutat sikert a' mértanban, — abban rejlik, hogy a' mértan, főleg eleinte, helytelen vagy elemezőtlen tanmódsszerrel tanítatik be; pedig mértani képességre sehol inkább szükség nincs, mint iparfejletben, honunkban. Egyébiránt valamint a' mér, úgy más tanok tanmódsszerökről *oktatásnomban* szólván, jelenleg az osztályokra megyek át.

Az I. és II. osztályban tanítatik 1. *számtan*, még pedig kettős tekintetből, mint előkészítő az egyetemes vagy betűs számtanra és a' közönséges életbeni számolásra. 2. *Mértanitéralaktan*, vagy *előtérmetán*, a' vonalak, térszarak és testekről szemléletileg vagy gyakorlatilag, elemileg csak annyi, mennyit a' szem'élet és kézzel tapintás után a' gyermeki értelem fölfoghat, melly célra a' *jegecztan* főleg használtassék. Hogy a' *rajztan*, ezen tudmánynyal együtt tanítassék, említnem sem kell.

A' közép vagy III. és IV. osztályban, különösen a' III-ikban tanítassék 1. a' *számtanból* a' hét mivelet, jelesül: összeadás, szorozás, hatványozás, kivonás, osztás, gyökervevés és

a' logaritmok, még pedig mind különös, mind tüstént a' különös jegyek mellett egyetemes vagy betűs jegyekkel. E' mellett a' polgári számvetés alkalmazásilag az előző inkább elméleti részre, még pedig úgy, hogy egyharmad idő fordítottassék pusztán az elméleti részre, kétharmad a' gyakorlati alkalmazásra. 2. a' *térmetánból* a' *felülettan* és a' könnyebb tételek a' *tömegtanból*, mindig származási tanmódsszerrel dolgozva, mi által az Euclidesféle állitmányok föladatokká válnak, mellyeknek megfejtése egyzsersmind gyakorlati megmutatás. E' mellett a' mértan tanítására fordított idő fele mindig gyakorlati föladatok fejtegetésére fordítottassék; mert soha sem szabad felednünk, hogy az ipariskolák föladata, az életre fejtés, és hogy mi magyarok főleg a' mértanban nagyon hátra vagyunk.

A' IV. osztályban 1. a' *számtanból* a' fejtegetés kezdetik meg, jelesül a' végesek fejtegetése az egyenlettannal még pedig a' második foku egyenletek is egy ismeretlenekkel bevégeztetnek. E' mellett a' polgári és kereskedelmi számvetés. 2. A' *térmetán* a' *felülettanból* a' felületek összehasonlítását folytatja, valamint a' tömegmértant is, a' sikháromszögmértant pedig megkezdi.

A' fölső vagy V. és VI. osztályban a' tanulmányok úgy terveztetnek, hogy azok bevégezte után a' növendékek egyszerre akár műegyetembe lépjenek, akár valamely szakmüiskolába, például: bányászacademiába, építésziskolába mezőgazdasági, erdőszeti és katonatiszti intézetbe vezetnessenek föl, hol egyszerre a' tárgy gyakorlatához nyuljanak. A' középrendü kézművességre a' III. osztály bevégeztével is kiléphetnek a' növendékek. És épen ezért van azon osztályban a' mértan mind szám, mind térmetáni része úgy tervezve, hogy az egy egészet képezzen; így voltak a' nyelvészeti tudományok, így lesznek a' több tanok is. A' fölső osztályra tett ezen előjegyzet után, különösen az V. osztály tanulja 1. a' *számtanból* rövid és mindig terjeszkedő ismétélése után a' tanultaknak, a' másod foku egyenlettant több ismertlennel. A' legszükségesebbeket a' végesek fejtegetésének más részéből, jelesül a' hatványok, logaritmok, sorok és *sorozatok* elméletéből. Mind ezek mellett a' polgári és kereskedelmi számvetést. 2. A' fejtegető térmetánból térmetáni föladatok betűs

fejtegetését, ugyan így a' sikháromszögmértant. Az egyenes vonalak egyenlítésén a' rendszálak, metszetek és érintőknél sat. A' VI. osztály 1. a' számtanból bevégzi a' végesek fejtegetését, 's megkezdi a' végetlenekét vagy a' függvények elméletét, harmad foku egyenletekét, a' fölsőbb foku egyenletek sajátágát, a' függvények és változók fogalmát, a' sor és sorzati függvényeket a' végesek és végetlenek között annyiban, a' mennyiben a' betanultak gyakorlatba is vétethessenek és a' növendékek minden további készület nélkül a' külzeleki hánylásra mehessenek át. Mindezek mellett a' kereskedelmi és ipari számvetés. 2. A' térmértanból a' görbék tana és a' gömháromszögmértan.

38. §. Természetrájsz.

A' természetrájszhoz számláljuk a' termények boncz- és élettant; mert egy fölsőbb intézetben, millyen a' fölső ipariskola, a' terményeket nem csak leírni kell, de azokat alkatrészekre is fellemezni, nemcsak, hanem az alkatrészek összetartó erőit, vagy csak azok képviselőit is ismereni. Ezen nézetből.

Az I. osztály mintegy előkészítő a' sajátlagos természetrájszra; e' végre a' környék növényei fölelemeztenek, azért, hogy a' növénytan életműrajza és műszótana megismertessék. Ezen tekintetből szemléltetnek minden osztályu alkatok, valamint az ásványtanra vonatkozólag jegecz-minták 's ezek készítése. Ezek után főleg a' II. osztályban az egész terményrajz egyedei, külön a' növény-, állat- és ásványtané mint egyes fajok szemléltetnek, úgy hogy azok nemekre és családokra rendeltethessenek el.

A' III. és IV. osztály a' terményeket földrajzilag vizsgálja, mert egy iparüzőnek azt mulhatlanul ismerni kell, mellyik termény mellyik földrészen és minőségben terem. E' végett — miként alább látandjuk — a' földrajz úgy jön elő, mint segéd- és összekötő tudomány, a' mér- 's természet- és embertani 's történelmi tudományok közt. Ezen osztályok közül tehát az elsőben az előző két osztályban megismert növény-, állat- és ásványfajok 's családok akként ismertetnek meg, miként azok a' föld különböző részein elterjedvék; a' második osztályban pedig az taníttatik hogy a' föld különböző részén megismert terményfajok és családokra az égalnak mi befolyása van, melly, miként látszik, a' természettanból az idevonatkozó hő- és légmérő teljes ismereteit föltételezi. A' IV. osztály végre, a' megismert földrajzi ásvány-vegyülék után összefoglalja 's megismerteti a' földgömb sziklafajait és a' földkéregtant. Hogy az ezen osztály állattanából az emberfaj ismerete ki nem maradhat, már csak onnan is megítélhetni, mert még az előkészítő osztálynál is az embert kellett az állatok közt életműrajzi tekintetből szemléltetni.

Miután az előző osztályokban a' termények helybenileg és földrajzilag megismertettek, a' két utolsóban taníttassék mind a' növény-, mind az állat- mind az ásványtan a' leendő gazdának; tehát földész és erdősznek, valamint bányászának, festőnek, kereskedőnek, gyógyszerésznek, a' termények használására út mutattassék, szóval: a' termé szetrájszra vonatkozó *műtudománykör*, hogy ha a' növendék valamely szakmüiskolába lép, egyszerre annak gyakorlatához ügyesen foghasson.

Jegyzés. A' figyelmes olvasó az eddiegiekből is átláthatta, de czélszerűnek látjuk iskolalétegünk helyesebb felfoghatása végett kijelenteni, hogy a' fölső ipariskola két utolsó osztálya úgy áll, gyakorlati természetét megtartva, a' szakmüiskolákhoz avagy a' müegyetemhez, miként elméleti természetét szinte nem vetkezve le áll a' szakelőiskola vagy tudomány körfolyama a' szaktudományiskolákhoz avagy a' tudományegyetemhez. Ezért a' hatodik osztályban a' természet- és mértudományokra vonatkozó műtudományok köre föbb vonatokban taníttassék, egyszersmind mutattassék vagy inkább ismételtessék az egyenkénties műtudományi jelenetek elve a' természet- és mértudományokra vonatkozólag, valamint az embertani és történelmi tudományokra vonatkozó élettudományok föbb vonatai és elvei is ismertessenek meg az utolsó osztályban.

39. §. Természettan.

A' természettan két rokon tudományra halad párhuzamban, jelesül a' mér- és vegytannal, úgy hogy egyik a' másiknak folyvást fölvilágosítást ad. Illy viszonyból

A' I. és II. osztályban a' természettan teljes köréből a' legközönségesebb jelenetek fejtegettenek, jelesül, szemléltetnek a' jelenetek, okuk fejtetik és törvényök állíttatik fel.

A' III. és IV. osztályban a' természettan géptani része taníttatik, még pedig a' géprájsz és gépépítészetrei iránynyal és az ezen osztályokban mértan alkalmazásával. Megkezdetik a' természettan vegytani része is, jelesül a' hő-, fényvillany- és mágnestan szinte műtani nézettel.

Az V. osztályban folytatik a' természettan mind gép-, mind vegytani része; a' VI-ikban főleg a' természet tudományokra vonatkozó műtudománykör taníttatik.

40. §. Vegytan.

Az I. és II. osztályban vegytan nem taníttatik, a' III-ban is csak előkészület a' vegytanra, jelesül a' vegytani folyamatokkáli szemléleti megismerkedés: elemek; rokonság, — a' hő-, fény és villany befolyása a' vegytanosságra, savanyok, aljak. sók, jegecedés stb. A' IV. osztály megkezdi a' sajátlagos vegytant a' műsze-

retlen testekével, az V-ik pedig a' műszeresekével, még pedig minthogy ezen intézet föladata nem tudományos vegytanárokat képezni, hanem általán véve egyes iparüzöket: a' vegytan tanításánál mindenütt a' műtanba kell pillantani. A' VI. osztály a' vegytanra különösebben alapuló műtudománykört tanítja.

41. §. Földrajz.

A' földrajz, miként felebb is említők, összekötő tan a' természet és történelmi tudományok közt. És épen ezért egy ága, jelesül a' föld- és éggömbtani földrajz, a' mértannal vagy inkább a' természettannal tanítatik, a' természeti földrajz, a' természetrajz is szinte a' természettannal esik össze, a' népi vagy polgáratani földrajz pedig a' történettannal. Ezért a' földrajznak következő tervét adjuk:

Az I. és II. osztályban előkészítő tanfolyam adatik, még pedig az I-ben a' legszükségesebb fogalmak a' helyi földrajzból, ugymint: a' száraz és tenger szemlélése, a' földgömbön, részletesen a' tengerek és szigetek, a' szárazon a' hegycsúcsok, folyamok stb. A' II-ban az előkészítő tanfolyam második részéből, a' természeti földrajzból a' források, folyamok, tavak, tengerfolyamok égalj és emberfajok stb., a' harmadik részből vagy a' polgáratani előkészítő folyamból polgáratani fogalmak Magyarország népességére és tartományaira vive, így bejárni Európát 's a' több világrészeket is röviden.

A' III. és IV. osztály épen az, mit a' természetrajz tanításánál láttunk, azon megjegyzéssel, hogy midőn a' földrajz ismételtetik, inkább ez dolgoztassék föl részletesebben, midőn a' természetrajz tanításánál inkább a' terményekre mint tartalomra volt réseletesebb figyelem, a' földrajz pedig mint alak tekintetű.

Az V. és VI. osztály is a' természettudományi földrajzzal foglalatossodik: de úgy, hogy az a' történelemmel összekötésben marad, ezért az V-ben az országtanból azon országok természetképe rajzoltatik, mellyekben a' régi történelem vitte a' főszerepet; továbbá a' földtanból földtermészettan, földisme és földtan. A' VI-ban azon országok természetképe rajzoltatik, mellyekben az új történelem szerepel 's ezzel együtt az előző osztály földtana folytatattatik. A' tudománykörből pedig a' kereskedelmi földrajz adatik elő.

Emberrajz és történelmi tudományok.

(Folytatattatik.)

W a r g a J á n o s.

Tábori lelkészek.

A' nemzetek szabadságának halálos ellensége, a' reactio, harczot hozott e' haza hatáira is, 's meglön ismét mi a' mult századok folytán volt, hogy nemzetünk élete, önállósága és becsülete a' fegyvernek erejére van bízva.

Hihető, hogy igazságos ügyünkért küzdő fegyvereink győzelme nemsokára békét eszközölkönd; de távolról se gondoljuk, hogy ez tartós leend. A' harczok daemona csak szunnyadozik és pihen, hogy a' magáról megfelejtkezett nemzetet új erővel rohanhassa meg.

Alig van nemzet Európában, mellynek az illy körülményt mélyebben kellene figyelmére 's szívére vennie, mint a' magyarnak. Osztrák, török és orosz absolutismus alatt zsibbadozó 's még alig ébredező népek vesznek bennünket körül; mellyeknek közepette, őseitől öröklött szabadság szerzetével úgy áll nemzetünk, mint világító torony partján a' tengernek, mellynek háborgó hajjain az éj sötétében hajósok küzdenek, vagy mint az oczeánon egy szigetcské, mellyet mindenfelől az absolutismus hajjai csapkodnak. És mig a' reactionnak 's absolutismusnak csak egy ördöge marad fen Európának bár, melly zugában, sohasem veendi az le argusi szeméit a' mi nemzetünkről, lesvén az alkalmat, midőn ezt kiolthatván vagy meggyengithetvén, a' setétség országa, mellyen ő uralkodhatik, helyre áll!

Bocsanat ezen — talán kissé hosszas előzményért, mellyből csak azon általános tanulságot akarom kihozni, hogy nemzetünk kormányának mindent el kell követnie és teljesítenie, a' mi mostanra és jövőre, hadisergeink erejének, ügyességének és jószellemének öregbítésére és szilárdítására szükséges.

Hadseregeink erejéről 's ügyességéről gondolkozzanak a' szakértők; én itt csak tábori lelkészek állásáról, mint a' sereg jó szellemének egyik tényezőjéről szölok néhány szót.

Ott áll törvényünkben az 1847⁸: XX. t. cz. 5. §-sa, melly szerint „a' ministerium rendelkezni fog, hogy a' bevett vallásokat követő katonák saját vallásu tábori lelkészekkel láttassanak el“. Én felteszem, hogy a' törvény ezen pontja nem került el ministeriumunk illető osztályának figyelmét; sőt hiszem, hogy a' fogantatba vétel elmellőzésére helyes okai lehettek: mégis helyen látom azonban röviden felemlíteni e' tárgyat, 's előadni az okokat, mellyek hadseregeinknél tábori lelkészek állítását szükségelnék.

A' józan vallásosság 's ezzel együttjáró tiszta erkölcsiség minden romlatlan szívnek elmaradhatatlan kelléke; és ha ezeket egyeseknek szintugy, mint nemzeteknek életében úgy kell tekintenünk, mint a' fenmaradásnak, jólét-

nek és tökélyesbülésnek leghatalmasabb emel-
esőit és tényezőit: úgy valóban minden status-
nak érdekében áll, gondoskodni a' felől, hogy
polgárai, működjenek azok az élet bármely
pályáján, vagy küzdjenek a' harczok mezején, a'
józan vallásosság 's tiszta erkölcsiség ébresztői,
vezetői és erősítői azaz lelkészek nélkülné szü-
köl ködjének.

És ugyan kinél volna inkább helyén a' jó-
zan vallásosságnak 's tiszta erkölcsiségnek táplá-
lása és szilárdítása, mint a' harczok emberénél,
kire a' feladatok legdicsebbike, egy hazának vagy
nemzetnek ügyeérti küzdés van bízva, 's kinek
karjától és fegyverétől az igazság győzedelme
vagy bukása függ? A' mindennapiság körében
tespedők élnek ösztönszerűleg; de a' magas és
nagyfontosságú pályán küzdőknek tiszta és ren-
dületlen szilárdságú jellemre van szükségök; mert
míg amazok eltántorodása csak önmagoknak
hoz veszélyt: emezeknek hallépése millióknak
romlását eredményezheti.

Kinek volna nagyobb szüksége a' józan val-
lásosságra 's tiszta erkölcsiségre, mint a' har-
czok emberének, kit azon nagy gondolat, hogy
talán már holnap vagy a' következő perczben
életétől meg kell válnia, egyfelől az érzmé-
nyeknek olyan stadiumára emelhet, mellyen a'
szív a' bátorításnak és vigasztalásnak igen nagy
szükségét érezi, másfelől épen a' gondolat 's az
ezt követni szokott elszánás, mértékletlenségre,
önmagával és semmivel nem gondolásra, sőt
erkölcstelenségre vezethet, minek a' lelkületrei
káros befolyása elmaradni sohasem szokott?

De a' mi hazánkban, az érintett általános
okokon kívül, még más körülmények is kívánják
talán, hogy hadseregeinknél kellő képességgel
bíró, 's mindenek felett tiszta hazafiui buzgalmu
tábori lelkészek állittassanak?

Tapasztalás bizonyítja be, hogy nemzetünk
polgári életének 's így hadseregeinknek is füg-
getlenségét, önállását, mint a' martiusi napok
nem teremtének, csak halottaiból föltámasztának
's életbe léptetének, még magyar ajku 's érzelmü
harczosaink is, eleinte alig bírák felfogni, 's an-
nak hallására magokat tájékozni. Láttuk továb-
bá, hogy némely tiszteink a' seregeknél, a' re-
actionak kibérlett hivei, nem pedig nemzetünk
igaz ügyének szolgálói 's pártolói levén: a' he-
lyett, hogy e' haza iránt, melly őket fizeti, hálá-
jokat 's kötelességöket teljesítették volna, el-
árulták ennek ügyét, 's nem csak magokra, de
gyakran a' vezérletökre bizott seregekre is gyá-
vaság gyanuját 's gyalázatot vontanak. Tudjuk to-
vábbá, hogy a' nem magyar ajku hazánkfiai-
ból álló ezredek, mint azt az oláhokról folyvást
tapasztalhattuk, nem ritkán idegeneknek 's hi-
degeknek mutatkoznak nemzetünk ügyeért har-
czolni. — Ne higyük ezt uraim! hogy a' reac-
tio, míg csak utolsó szikrájában kioltva nem

lesz, elmulasztaná hadseregeinknél eme vagy
ezekkel rokon körülményeket saját átkozatos
céljaira felhasználni. De én úgy hiszem, hogy
ármányos törekvései nagy részben meghiusulná-
nak, ha lennének tábori lelkészeink, kik felül-
emelkedve minden nyelvkülönbségi előítéleteken,
's szemmel tartva folyvást a' sereget bárhonnán
megvesztegetni kívánóáruulást és ármánykodáso-
kat, 's egyedül a' közös haza szent szerelme ál-
tal levén áthatva és lelkesítve: nem szünnének
soha, hiveik lelkét bármely téveszmék ostroma
ellen megerősíteni, másfelől buzdítani, hogy
magasztos hivatásuknak bármely veszélyeknek
közepette kellő lelkesedéssel és elszántsággal
feleljenek meg.

Ime én, csekély felfogásom szerint, illy oko-
kért 's illy szellemben kívánám hadseregeink-
nél a' tábori lelkészek felállítását. Már a' re-
gensburgi egyházi gyűlés 742. Kr. u. szükségese-
seknek látá a' tábori lelkészeket; 's nem is ma-
radtak ezek el egy keresztyén nép seregeinél
sem, annyival inkább, mivel a' sorkatonaság fel-
állítására előtti honvédelmi rendszer szerint igen
sokszor még a' főpapok is részt vettek a' tá-
borozásban 's harczolásban. Az absolut kor-
mányok azonban, folyvást ügyelnek arra, hogy
a' tábori lelkészek működése inkább csak a'
hideg szertartások kiszolgáltatására, mint ama
nemesebb és szabad nép seregeihez méltó czélok
felé irányoztassék. Illyesmi lehet annak is oka,
hogy az osztrak kormány hazánk magyar ajku
's nagy részben reformált hitü ezredeiről, az
Olaszországban tartózkodókat kivéve, a' tábori
lelkészeket megtagadá; és ezt, mint egyházunk
egyik szenvedett sérelmét, a' túlatizsai ref. egy-
házkerület, a' petitiók világában, az illető hely-
re fel is terjeszté, és a' tábori lelkészek álli-
tásáról szóló, idéztem-törvényt, hitemsze-
rint ennek, eredménye lön.

Vajha azok, kiknek e' tárgy hivatalkörükbe
tartozik, megemlékeznének erről is, 's ha úgy
látnák jónak: sietnének a' czélszerű rendelkezé-
sekkel, mellyek ide vonatkozhatnak!

Revész Imre.

Az egyház viszonya a' statushoz.

Jelen átalakulási korszakban nincs az egy-
háznak érdekesebb kérdése ennél. 'S nem lesz
bizalom az egyházi és polgári tényezők között,
míg ezen kérdéssel tisztába nem jövünk. Mindig
némi féltékenységgel fog az ugynevezett két
hatalom, a' polgári és egyházi hatóság, egymás-
ra tekinteni, míg mindkettőnek köre világosan
meg nem határozatik 's kölcsönösen nem méltá-
nyoltatik. Elmondom nézetemet általánosság-
ban az elv practicus alkalmazását szerényen
publicistákra bízván.

Főkép kétfelé ágaznak itt a' vélemények. Láthatjuk a' frankfurti nemzetgyűlés tanácskozásában az egyház és status közti viszonyról.

1) „Az egyház a' statusban van: tehát a' statusnak alárendeltje“. Ez a' leggyakoribb nézet. Mert úgymond: „Die Religion ist um des Staates willen da, und nicht der Staat um der Religion willen“; és „nem kell status in statu“.

2) „Az egyháznak a' statushoz semmi köze és viszont; tehát a' kettő elkülönzendő egymástól“ — ez a' második párt jelszava. Mert, úgymond, akárhogy viszi dolgait az egyház, az a' statusra nézve mindegy, hacsak a' status céljai nem veszélyeztetnek.

Nézetem szerint az egyik is félszepség, a' másik is; az egyik úgy, mint a' másik ferde 's egyoldalú felfogáson alapul. — Igaz ugyan, hogy mindkettőnek, az egyháznak úgy, mint a' statusnak, meg van saját tere, mellyen mozognia kell, 's megvan saját rendeltetése és célja. A' status polgárokból áll; az egyház híveit számlálja. A' status az embernek küllétére visel gondot; az egyház annak bellétét, szellemi életét tárgyazza. A' status célja főképen az anyagi jólét fejlesztése 's biztosítása: azért alkotja törvényeit az élet, a' személyes bátorság és vagyon megóvására, a' külső rend és béke fentartására. Az egyház rendeltetése: kimutatni 's mivelní az élet eszményi alapját, 's az ember belső nemesítése által eszményíteni 's idealizálni az életet. Tagadhatlanul két tényezője ez a' társadalmi életnek. De épen azért nem tudok megbarátkozni azokkal, kik az egyiket a' másiknak felibe vagy alája rendelik. Gondolhatni ugyan in ultima analysi statust egyház és vallás nélkül is, — bár a' valóságban sehol sem találjuk példáját; e' szempontból tehát azt lehetne mondani, hogy a' status főtekintet levén, az egyház ennek alája van rendelve. De én ugyan nem szeretnék olyan statusnak lenni tagja; 's maga a' status igen rossz értené saját érdekét, ha a' vallást kiküszöbölné. Ez iránt kérdés sincs. Ha épen tetszik valakinek, statust gondolni egyház nélkül is: nem hátrál semmi, egyházat is gondolni status nélkül. Valamint lehet status-egyház (Staat-oder Landeskirche), úgy lehet egyház-status is (Kirchenstaat), p. az egyház- vagy is pápai birodalom. Azt akarom mondani csak, hogy nem jót szül, ha szélsőségekre visszük a' dolgot; mert a' kettő, egyház és status, együttjár 's egymást feltételezi. Mert a' status magában nem cél, valamint nem cél az egyház is: mindketteje csak formája a' társas életnek, eszköz és mód egy magasabb célra: az embernek a' tiszta humanitás általi boldogításra. Hogy az embernek anyagi jóléte életének főfeladata 's főcélja nem lehet, azt bizonyítgatni felesleges volna. És szint-olgy kevésbé állithatni, hogy a' vallás, mellynek

az egyház ápolója, az életnek végcélja volna: mert végcél az embernek emberré kiképeztetése, testi 's lelki tehetségeinek harmonicus kifejtése, erkölcsi lehető legnagyobb tökéletesítése, 's az által boldogítása. Rég túlment már a' kor szelleme azon zárdai nézeten, melly szerint az emberi létnek főcélja a' vallás 's vallásosság. „A' vallás egyik főtényezője a' szép életnek, de nem az élet maga,“ olvasám nem régen Kossuth hirlapjában. Igen helyesen!

Itt vagyunk most a' másik pontnál. A' mondtakból önkint következik: hogy nem kell a' kettőt elválasztani 's elkülönözni egymástól. *Coordinálva*, de nem *elválasztva*, álljon egymásban és egymás mellett. Hiszen természete szerint kell hogy átfonja 's áthassa egymást a' kettő. Az egyiknek működése szükségkép megérinti a' másikat; 's a' két kör szükségkép egymásba öszezvág. Az egyháznak polgári álladalmi intézetek nélkül nem volna meg szükséges földi basisa, mellyen működhessek 's jótékony hatását gyakorolja. A' status pedig vallásos intézet nélkül, magasabb szellemi élet nélkül szükölködnék. Azért bizonyos esetekben felkérheti az egyház a' polgári végrehajtó hatalom karját 's számot tarthat általában jogos törekvéseiben a' status ótalmára 's pártfogására. A' status viszont joggal elvárhatja, hogy az egyház által a' polgári törvény tiszteletben tartassék, a' kormány a' rend fentartása tárgyában támogattassék. Itt az egyház befolyása kimérhetlen; mert tagadhatlan tény, hogy lelkészeinek leginkább hiszen a' nép. Vajha honunk e' veszélyes korszakában minden pap felfogná feladatát! vajha lelkismeretesen felhasználná befolyását a' haza érdekében!

Az egyház hívei egyszersmind a' status polgárai, ezek viszont az egyház hívei legyenek. Status és egyház — eszményileg egy test 's egy lélek! Nem két ellenséges hatalom egymás irányában; hanem testvérintézet különböző téren egy célra. Nem kell itt sem hierarchia, sem kyriarchia; hanem *szolgálat az emberiség ügyében*. Nem kell sem Caesareo-Papia, sem Papio-Caesarea; hanem barátságos szövetekezés az egyház és status hivatalnokai részéről egy magasabb célra. *Collegialitás* legyen a' jelszó! Az egyház igenis a' statusban van; de a' status viszont az egyházban legyen. Mintha bizony akármellyikét isolálni lehetne! A' mit Isten eképen összeadott, azt az ember el ne válassza. A' status a' törvényhozás és kormány által mozogjon saját körében; az egyház pedig építse magát zsinatai 's gyűlései által, saját szerkezete 's belső önkormányzása alatt, ha tetszik, nem bánom a' status ellenörködése mellett is, az Isten szent nevének szenteltetésére. Mennél több leend az őszinteség, mennél több igazgyszeretet, kölcsönös méltánylás, minden önzéstől

's uralomvágytól menten; mennél több tiszta nemes törekvés a' tiszta humanitás felé: annál kevesebb féltékenység, annál kevesebb vita az ugynevezett két hatalom között; annál több bizalom 's kölcsönös segédkez nyújtás. Lesz egyházas 's vallásos szellemü kormány; 's lesz *hazafiai papság*. A' király az egyház felkentje leendő! a' főpap pedig a' honnak polgára: 's a' két elem összetartása 's közremunkálása által megközelítetik az Isten országa már itt o' földön. Lesz rend 's lesz anyagi jólét; lesz tudományos törekvés, az iskolák minden oldalú szellemi miveltségnek lesznek templomai; az egyházas szellem felvirágoztatandja a' művészetet; lesz lelkesedés és buzgóság, átszellemült, vidor, szép emberi élet. Faxit Deus!

Ifj. Sztehló János. *)

U. I. Midőn így kifestem magamnak az egyház és status közti ideális viszonyt, ismét aggasztó hírek jönnek hozzám mindinkább bonyoluló viszonyaidról, oh hazám! — Imádkozom — imádkozom érted, hazám, — hazám! Adj, Uram! e' honnak szabadságot. Add a' békességnek áldásait a' sok vizsály után! Távoztassad el „a' metszőket,“ — a' szabadság metszőit; távoztassad el a' „gonosz munkásokat!“ Adj lelkesedést, erőt, kitartást, hűséget a' szabadság harczosainak: hogy legyen *szabad magyar status*, 's legyen áldást osztó *magyar egyház!* Sz. J.

Parabola az üldözési szellem ellen.

Történt pedig, hogy Ábrahám alkonyatkor kunyhaja ajtajában ült. 'S látott egy öreget az uton a' pusztából jöni, botjára támaszkodva. 'S ő felkelt, elébe ment 's szóla: „Barátom, térj be hozzám lábaid megmosni 's maradj ez éjjel nálam, így korán felkelhetsz 's utadat folytathatod.“ Az öreg pedig így szólt: „Nem megyek veled, itt ezen fa alatt maradok.“ De Ábrahám igen unszolá; erre megfordulván, bement a' kunyhóba 's Ábrahám kovásztalan kenyeret tett elébe 's ettek mindketten. Látván pedig Ábrahám, hogy ezen ember Istennek hálát nem adna, így szólt hozzá: „Mért nem imádkozol a' legfőbb Istenhez, menny és föld teremőjéhez?“ 'S az utas felelvén, így szólt: „Én nem imádom a' te Istenedet 's nevéd sem hívom segélyül; mert én magam csináltam magamnak Istent, ki mindig házamban lakik 's megadja a' mit kérek.“ Ek-

kor felháborodott Ábrahám haragja az utas ellen 's fölkelvén, kiverte éjjel a' pusztába. Ekkor halatszék Isten szava, kérdvén: „Ábrahám, hol az idegen?“ 'S Ábrahám felelvén, szóla: Uram, ő nem akart téged imádni, sem nevedet segélyül hívni: ezért hajtám ki őt a' pusztába.“ Erre felelé Isten: „Nem türtem, tápláltam 's ruháztam-e én őt egész százkilenczven éveken, minden ellenemi makacssága mellett is: 's te, ki magad is bűnös vagy, egy éjjel sem türheted el őt?“ Ekkor szóla Ábrahám: „Uram! vétkeztem; ne gerjedjen fel a' te haragod én ellenem!“ 'S elfutván a' pusztába, felkeresé az öreget, bevezeté kunyhájába, ápolta 's reggel ajándékokkal ereszté el.

Franklintól.

Halimbai.

VEGYES KÖZLEMÉNY.

Gömörből, october 30. 1848.

September halálosan véstteljes napjait Pesten töltöttem. És e' nehéz napokat épen Pesten kísérni le feszült figyelemmel valami nagyszerűn borzasztó volt a' gyarló emberi ész előtt.

Jelen és jövő a' nemzet életében sötét volt és komor, miként viharban a' hérczek tetői, vagy mint vész idején a' tenger éjjele. De még is, ha Isten kezétől annyiszor látogatott hazánk történetlapjain végig gondolék, lehetetlen volt elfojtani belsőmben azon, úgy szólva, vallásos hiedelmet: hogy az örök végzetnek örök idők óta valami nagyszerűt kellett velünk akarnia; hogy e' nemzetben most is valami beláthatlan rendkívülinek kell lennie, mi lelkületét 's életerőt annyi árulás, annyi cselszövény és halálos crisis közt sem hagyá meggyengülni.

Én vadul kaczagtam akkor is, midőn a' népnevelés szent ügye az országgyűlési termekben, mint a' nemzet megsirathatlan halottja, kiterített; tudtam, hogy a' kevély, jogtapodó dynastia véres körmei marták azt titkosan halálra 's midőn a' mesterkelt butaság ragaszát nyomnák ismét a' népek szemére, jól láttam, hogy azt csak a' zsarnokság halálára 's a' népszabadság közel föltámadására nyitandják fel; tudtam hogy midőn gonosz udvari ármány nevelés helyett megannyi vérengző tigrisekké tette a' népeket: akkor adand legnagyobb nevelést ennek az ágyúk és szuronyok tudományában; és midőn el akarta nyomni az emberiség legszentebb jogait, magas lángokban lobogtatá föl a' népkebelben ama sajtóságos szabadsági ösztönt, mellynek érzete nélkül a' magyarnak nincs léte, nincs nemzeti-sége és viszont.

Most tettben és léleekben erős korszak hajnallik a' dicső nép felett, kit az absolut kormány

*) Nem kell mondanom, hogy az egyház alatt itten sem protestans, sem katolikus egyházat nem értetem; hanem keresztényen egyházat eszményileg és általában.

rabszolgai tétlen álmából véres csatákra riasztott: 's mire a' reactio ördögi törvében soha nem számított, az egész nemzet, ha kell, egy emberkint álland föl szabadságát 's legszentebb jogait hienaként megvédeni, mert az emberiség e' dicső messiását, mellyet a' szabadság keresztelő Jánosa csaknem vér nélkül keresztelt meg a' martiusi napokban, most, midön tulajdon vérével kell megszentelnie, drágábbnak tartja a' magyar és becsesebbnek szabadságát saját kiomlott szive vérénél.

Soha sem felejttem el életemben azon túlradott dicső lelkesedést, mellyet Pesten kellett látnom és Pesten tapasztalnom a' vizáradatként áthullázmzott fölkelő néptömegben. Oh e' népnek, gondolám, még sem lehet, nem szabad elveszni a' nemzetek sorából!

Lelkembe most is visszahangzanak a' felkölt derék czeglédiek amaz szavai: „Uram! nem lehetne-e azt a' Kossuthot amugy jó szerivel, olyanforma királynak megtenni, mint a' francziáknál van . . . de még sem király az egészen . . .“ Látjátok, uraim! a' nép már is sejt valamit a' köztársasági eszméről. Ő sokat élt és olvasott e' napokban 's megváltozott veséig szívben és lélekben? . . . és azt sose mondjátok, hogy a' magyar nép nincs megérve a' respubli-cára. A' magyar épen olyan bátor és elszánt mint a' franczia; becsületérvés hevíti kebelét, de a' gyalázatot nyomban megboszulja.

A' felső vidékről ugyan majd elhittem, hogy Kossuth sem birná e' kutyabőrén elnyujtódmzott nemességet henye boldogságából 's elpuhult lomha almából harcra fölkelteni. De lelkes papjaik még is nemesen érlelék e' népet a' hazának; a' honszeretet engesztelő és békítő malasztjában hiú és döre ábrándja itt a' néhai nemességnek eszélyesen szellőztetétk.

Gömör dicső harczfiat csak látni kellett, midön csatasíkra indultak, 's keble földobogott az embernek, midön annyi egyház szolgálait látott köztök vezetni népeiket a' csatába.

Itt még sem állhatom meg, hogy a' nyilvánosságnak át ne adjam e' szent harczosok névsorát: Tompa Mihály bejei, Borsodi József r.-szombati, Percz Pál rimaszécsi, és Simon Ábrahám otrokocsi lelkészek; továbbá Székely János hamvai, Györi János simonyi, Szatmári Antal pelsöczi segédpapok; és Hegedüs Mihály bejei, Major József bátki, Fükö György tamási, Török Károly lénártfalusi tanítók.

Ezek azok, kik bibliát karddal cseréltek 's hallgatóikat nem csak templomban tudják szent kötelességeikre lelkesíteni, de harcmezőre is készek szállni velök az elárult hon védelmére.

Ugyan csak hazafiúi bűn nélkül el nem hallgathatom a' nép életére 's szellemi háladásra olly fáradatlanul munkás aszalai lelkészt, ki, Kossuth szözatait a' magyar nemzethez, mellye-

ket e' criticus napokban hirlapjában közzétett, öszeszedetvén, azokat S. Patakon kinyomatta 's a' nép kellő felvilágosítására 's lelkesítésére számos példányokban kiosztatta. Nemde szép tctt, uraim! az elhagyagolt nép irányában? *)

Szóval: itt elárult hazánk megnyugodhatik derék papjaink hazafiúi legszebb kötelességök hü eljárásán; mert midön szószékből illyeneket hall az ébredő nép: „ha valaki a' király nevében jö hozzátok, annak ne hidjete, mert az ámit, az megcsal, a' néktek ellenségetek; hanem midön legelső teendőtök magatokat és házatok népét a' király nevében betört rabló és gyújtogató népcsordától védelmezni: reggel és estve imádságaitokból soha ki ne feledjétek Kossuthot, a' népek szabadsága e' legszentebb bajnokát; imálkozzatok hosszas dicső életeért, hogy ő még soká, igen sokáig éljen, az időknek végéig; mert a' Kossuth élete a' mi életünk és az ő élete ellenségeink halála“ — midön, mondom, illyeneket hallunk, bizonyosan megértette e' nép intő szözatát a' kornak, közös veszélyét a' hazának 's legnagyobb teendőjét a' magyar nemzetnek.

Zubogyon nov. 5. 1848.

Simon Soma.
papjelölt.

Halálozás.

Gyászirt hirdetek evangelicus hitsorsosimnak, szomorút, leverőt. Csanádban nagylaki lelkész és békési esperes Kristófi Sámuel úr nincs többé! October 26-kán kiadta jó lelkét annak, kinek hiv szolgálja 24 év óta vala. Kristófi Sám. született 1800 júl. 10 Szarvason, 's miután M. Berényben, Posonyban és a' bécsi hittani intézetben theologusi kiképeztetését nyerte volna, mező-berényi gymnasiumban mint magyar irodalomnak oktatója szép sikerrel működött, honnan a' nagylaki egyház 1824. oct. 31-én adminisztratornak hívta meg, 's egynegyed mulva rendes papjául választá meg; azóta mindég ez egyházban lelkészkedett; azonban a' békési evang. esperesség méltányolni tudván e' szép jellemű és alapos 's széles tudományu férfit, elsőbben körlelkésznek választá meg, melly hivatalban 9 évig kitünő buzgalommal és szorgalom-

*) E' lapok hasábjain egykor, ha jól emlékezem, Kossuthhoz hasonlítam e' derék lelkészt. A' lefolyt napokban tapasztalás kedveért mulatván Pesten, köztök egy furcsa kis különbséget találtam, t. i. M. A. a' törvényes formáknak rendithetlen bajnoka; Kossuth pedig, nehogy a' haza formaliter elveszen, kirúgta a' formák oldalát.

mal járt el; és ismét az esperesség jegyzői hivatallal bizta meg, mellynek 4 év folytán olly kitünő hűséggel megfelelt, hogy 1842-ben ezen egyházi megye esperesi hivatallal tisztelé meg. — Mint hivatalnok, pontos és kitartó, szigorú és mégis kellemes, egyszerű és mégis jeles; eszély, tapintat, csüggetlenség, hűség, nyílt őszinteség a' haza és az egyház iránti lángoló lelkesedés, igazi barátság jellemének fővonásai közé tartozott. Mint theologus, supernaturalista rationálisok sorába tartozott; ő kegyelettel viseltetett a' kijelentett vallás iránt, de a' biblia irányában az észnek is engedett tekintélyt. Mint szónok, egyszerű, de épületes, ritkán ragyogó, de annál inkább ható. Társalgása nyájas, szelid, nyílt és őszinte, barátságos és tanulságos; mint férj: gyöngéd; mint atya: gondos és okos. Koráni kimultát kesergi a' jólelkű özvegye, született Szemján Amália aszonyság és hat nevetlen árvája; vesztességünknek nagysága kimondhatatlan. Fájlalja halálát a' nagylaki evang. népes egyház, a' békési evang. esperesség, és mindnyájan, kik közelebbről ismerék. Szónokoltak felette az alulirt és Horváth Sám. tót-komlói lelkész. Jeles verseket mondtak felette Novák és Kovács Mátyás, mind a' kettő t-komlói derék tanító. Béke lengjen hamvai felett a' megdicsőültnek!

Közli

J e s z e n s z k i L á s z l ó.

S Z E N T L A N T.

Ima.

Esketéskor.

Ha multba visszanez
Borongó szellemem,
Hálás imát regeb
Tenéked, Istenem.

Mert ha szünetlenül
Akármí szálla rám:
Búban 's örömnapon
Te voltál jó atyám.

És e' dicső jelent,
Melly üdvem 's életem,
Vajjon kinek, ha nem
Neked köszönhetem?

Örökre füzöd im
Te ollyhoz szívemet,
Ki senkit nem szeret
Olly hűn, mint engemet.

Kivel életvihar
'S öröm együtt talál,
Kitől el nem szakaszt
Sem sir, sem a' halál.

Isten! kibem szívem
Imád illy jótevőt,
Adj még — oh adj nekem
Örvedetes jövőt.

Töled remélem én
Családi üdvemet,
Megáldj! és el ne hagyj
Ez uton engemet. Amen.

Elefánt Mihály.

H I R D E T M É N Y.

S. Patak. A' s. pataki helvét vallástételt követő. főtanodában a' tanítások az alsóbb iskolákban november első napjától fogva elkezdettek. A' felsőbb tudományokból tanítások ideje akkorra hala sztatik, a' mikor ministeriumi rendelés által e' felől tudósítást veendünk; mert ámbár ki volt légyen is ki ezen újságlapban hirdette, hogy első novemberben a' felsőbb tudományokra nézve is a' tanítások elkezdetnek: de mi alatt az ezt hirde tő jelentésünk megjelent volna, kihirdettetett azon új ministeriumi rendelet, mely által a' felsőbb tudományokbeli tanítások kezdete első novemberről határozatlan ideig elhalasztott. S. Patak, novemb. 6-kán 1848.

Kálniczki Benedek,
jelenleg s. pataki iskolai
igazgató.

Warga János kézi ABCjének III-dik javított kiadása is megjelent. Kapható Eggenberger könyváros, és segédlel kész Szalay Kálmán uraknál Pesten. Ára kötve 15 vk.

Jelentés.

Azok, kik állásuknál fogva a' békési evang. esperesi hivatallal érintkezésbe jöni kénytelenítetnek, miután néhai esperes n. t. Kristófi Sám. úr kimultával e' hivatal jelenleg üres: sziveskedjenek hozzám fordulni addig csak, mig e' hivatal maga utján betöltetni fog, miről a' t. közönséget e' lapok utján tudósítani el nem mulasztom. Utósó postám „Péterí“.

Kelt H.-M.-Vásárhelyen oct. 30 1848.

J e s z e n s z k i L á s z l ó,
békési evang. esperességi jegyző.